

- Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. Проблемы семиосоциопсихологии. М., 1984. – 268 с.
- Каменская О.Л. Текст и коммуникация: Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. М.: Высшая школа, 1990. 151 с.
- Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения. – Киев: Высшая школа, 1986. 116 с.
- Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
- Сусов И.П. Введение в языкознание : учебник для студентов лингвистических и филологических специальностей. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 379 с.
- Формановская Н.И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. Москва : Русский язык, 2002. 465 с.

Концепт ЕМІГРАЦІЯ як засіб екфразису і метакфразису в есе Джона Берджера про Марка Ротко

Луньова Тетяна Володимирівна

к. філол. наук, доцент кафедри англійської та німецької філології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Тлумачення концептів як “смишлів, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду й знання” (Кубрякова, 1996: 89) і розгляд цих ментальних одиниць як “певного когнітивного стандарту в організації дискурсів, текстів і жанрів” (Приходько, 2013: 195) дозволяє змоделювати закономірності концептуального наповнення сучасних англомовних есе про візуальні мистецтва, специфікою яких є взаємодія екфрастичних і метакфрастичних контекстів як контекстів, у яких здійснюється власне репрезентація витворів мистецтва, і контекстів, які, не репрезентуючи твори мистецтва безпосередньо, пов’язані з широким колом історичних, політичних, соціальних, культурних, психологічних тощо питань, тією чи тією мірою релевантних для власне репрезентації мистецьких творів. Такий підхід до розмежування екфрастичних і метакфрастичних есеїстичних

контекстів спирається на тлумачення екфразису як вербальної репрезентації мистецьких творів (Spitzer 1955: 207; Генералюк, 2013: 54 та ін.) і на ідею необхідності термінологічного позначення контекстів, котрі безпосередньо не описують і не інтерпретують візуальні мистецькі твори, а проте є важливими для такого опису чи/ й інтерпретації (Vorobyova, Lunyova, 2020: 341–343).

Джон Берджер, британський есеїст і дослідник та філософ культури (John Berger. Encyclopaedia Britannica), присвятив цілий ряд своїх есе митцям минулих епох і сучасності, пропонуючи власну інтерпретацію їхніх творів. До таких текстів належить есе про Марка Ротко – американського художника, який входив до когорти абстрактних експресіоністів і заклав основи живопису кольорового поля (Mark Rothko. Encyclopaedia Britannica). Аналізоване есе складається з контекстів тлумачного екфразису (Яценко, 2011), тобто таких есеїстичних фрагментів, у яких із різним ступенем деталізації тлумачаться твори Марка Ротко (наприклад: *“Rothko’s work is very close to blindness. A tragic coloured blindness”* (Berger, 2015: 331)) та інших митців (наприклад: *“All the previous painting – from the paleolithic caves to modern abstraction – was a reflection upon, or game with, the visible as found in the existent visible world”* (Berger, 2015: 330)), і контекстів метаекфразису, завдяки яким подається інформація про особисте життя художника (наприклад: *“He [Mark Rothko] is interested in philosophy and, more than anything else, in the theatre and music”* (Berger, 2015: 329)), його творче становлення (наприклад: *“The colossal originality of what he was about to find was like a Visitation, and it occurred during the following year, 1949, when he was forty-six years old!”* (Berger, 2015: 330)), а також про особливості концептуалізації минулого і майбутнього в різних мовах (наприклад: *“In one of his lectures, George Steiner mentions certain rare languages, used I think by nomads, in which the future is thought of as being something behind the speaker because it is unknowable and the past is thought of as being in front, because it is traceable and evident”* (Berger, 2015: 331)) і закономірності сприйняття (наприклад: *“No one can*

consider seeing without also thinking about blindness” (Berger, 2015: 331)).

Концепт ЕМІГРАЦІЯ використовується в аналізованому есе як засіб конструювання екфразису (наприклад: *“Yet Rothko’s art is unique in the way it treats emigration – and not only Jewish emigration”* (Berger, 2015: 329)) і метаконфразису (наприклад: *“Six years later his father emigrates to Portland, Oregon, where he works in the rag trade”* (Berger, 2015: 329)). У першому випадку цей концепт слугує для з’ясування унікальності смислу картин, створених Марком Ротко (наприклад: *“... but nobody else – or so it seems to me – saw how the drama of emigration could turn the language of painting inside out”* (Berger, 2015: 329–330)), а в другому – для конструювання розповіді, яка є одночасно і реальною історією життя митця (наприклад: *“In 1913 the whole Rothkowitz family join him, including Marcus”* (Berger, 2015: 329)), і узагальненою репрезентацією долі митця-емігранта у ХХ столітті (наприклад: *“It seems to me, after going to Bâle, that Rothko’s life’s work makes a story, one which is a little like a fable”* (Berger, 2015: 329)).

Як засіб екфразису концепт ЕМІГРАЦІЯ набуває такого контекстуального уточнення: “ностальгія”, “заглиблення у внутрішній світ”, “пригоди”, “страждання” (наприклад: *“Other artists were more nostalgic, more personal, more adventurous, more agonised...”* (Berger, 2015: 329)), “пошук місця першопочатку буття і моменту до того, як все почалося” (наприклад: *“... seeking, as only emigrants do, the unfindable place of origin, the moment before everything began”* (Berger, 2015: 330)).

Як засіб метаконфразису концепт ЕМІГРАЦІЯ уточнюється таким чином: “переїзд з однієї країни до іншої” (наприклад: *“Marcus is born on 25 September (sign of Balance) 1903, in Drinsk, Russia. Six years later his father emigrates to Portland, Oregon ...”* (Berger, 2015: 329)), “бідкування в новій країні” (наприклад: *“At the age of eleven Marcus sells newspapers...”* (Berger, 2015: 329)), “культурна асиміляція в новій країні” (наприклад: *“He anglicises his name to Mark Rothko in 1940, when he is thirty-seven”* (Berger, 2015: 329)), “вплив емігрантів

на культуру країни, у якій вони оселилися” (наприклад: *“There were how many Jewish emigrant artists of his generation? The number helped to define the twentieth century, which has just ended”* (Berger, 2015: 329)).

У порівнянні з узуальною репрезентацією концепту ЕМІГРАЦІЯ, яка за допомогою системно-мовних значень слова *emigration* та споріднених слів є фіксацією таких смислів: “від’їзд з однієї країни”, “переїзд до іншої країни”, “назавжди” (наприклад: *“emigration the process of leaving a country permanently and going to live in another one”* (emigration. Cambridge dictionary)), актуалізований в есе Джона Берджера про Марка Ротко концепт ЕМІГРАЦІЯ має цілий ряд додаткових смислів. Це дозволяє Берджеру запропонувати у своєму есе власне авторське тлумачення смислу мистецьких творів Ротко, а саме: “старанно створені у картинах Ротко кольори репрезентують те, що ще не з’явилося на світ, і відображають пошук місця першопочатку буття і моменту до того, як все почалося” (наприклад: *“Rothko turned painting inside out because the colours he so laboriously created are waiting to depict things which do not yet exist. And his art is an emigrant art, seeking, as only emigrants do, the unfindable place of origin, the moment before everything began”* (Berger, 2015: 330)).

Отже, концепт ЕМІГРАЦІЯ, будучи одночасно засобом екфразису і метакфразису в есе Джона Берджера про Марка Ротко, слугує для конструювання такої авторської інтерпретації мистецьких творів, яка спирається на авторське тлумачення певних реальних явищ у сучасному житті, що уможливорює свіжий погляд на світ і нетривіальне розуміння мистецьких творів читачем есе. Завдяки оприявленню в есе додатковим смислам концепту ЕМІГРАЦІЯ читач есе набуває змогу з глибшим розумінням осмислити таке явище сучасного світу як еміграція й долучитися до справді присутнього й оригінального тлумачення складних для розуміння абстрактних живописних творів.

Список літератури

- Генералюк Л. Екфразис і гіпотипозис: проблеми диференціації. *Слово і час*. 2013. №11. С. 50–61.
- Кубрякова Е. С. Концепт. *Краткий словарь когнитивных терминов* / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина / под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Моск. гос. ун-т., 1996. С. 89–93.
- Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Издатель Е.А. Белая, 2013. 307 с.
- Яценко Е. В. «Любите живопись, поэты...». Экфрасис как художественно-мировоззренческая модель. *Вопросы философии*. 2011. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427
- Berger J. Portraits. John Berger on Artists. London, New York: Verso, 2015. 512 p.
- emigration. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/emigration>
- John Berger. *Encyclopaedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/John-Berger>
- Mark Rothko. *Encyclopaedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Mark-Rothko>
- Spitzer L. The “Ode on a Grecian Urn,” or Content vs. Metagrammar. *Comparative Literature*. 1955. Vol. 7. No 3. P. 203–225.
- Vorobyova O., Lunyova T. Verbal and non-verbal facets of metaekphrastic writing: A cognitive study of John Berger’s essays on visual art. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2020. Volume V. Issue 2. December 2020. P. 335–381.

Вербалізація концепту HAIR в англійській фразеології

Мікава Нана Михайлівна

к. філол. наук доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Дослідження в межах когнітивної наукової парадигми фокусуються на вивченні способів концептуалізації й категоризації дійсності та досвіду людини і відбиття цих процесів засобами певної мови. Актуальність роботи визначається не лише пріоритетною спрямованістю сучасних лінгвокогнітивних досліджень на вивчення процесів концептуалізації та категоризації